

PRZEDSIĘBRAĆ (128) *vb impf*

przedsię brać (105), **przedsie brać** (23); przedsie *LibLeg, RejPs, KromRozm I, KromRozm II* (3), *KromRozm III* (2), *GroicPorz, OrzRozm, GrzepGeom, BielSpr, KochTr, KochPieś*; przedsię : przedsie *LubPs* (5:1), *Mącz* (17:2), *OrzQuin* (1:4), *GórnDworz* (4:1), *CzechRozm* (10:1).

przedsię brać (89), **brać przedsię** (39); przedsię brać *RejPs, RejKup, KromRozm I, KromRozm II* (3), *KromRozm III* (2), *LubPs* (6), *BibRadz, OrzRozm, Prot, RejPos* (3), *BiałKat, HistLan, RejZwierc* (2), *MycPrz, WierKróc, ModrzBaz* (2), *KochTr, CzechEpPorz, KlonŻal, WisznTr, KochPieś, GórnTroas, KochFrag, WujNT, WitośLut*; brać przedsię *PatKaz II, RejJóz, LibLeg, MurzHist, GroicPorz, GrzepGeom, BielSpr, WujJudConf, PaprPan, SkarJedn, SkarŻyw, GórnRozm, ActReg*; przedsię brać : brać przedsię *Diar* (2:1), *BielKom* (2:2), *GliczKsiąż* (1:1), *BielKron* (1:3), *Mącz* (14:5), *OrzQuin* (3:2), *GórnDworz* (4:1), *CzechRozm* (8:2), *CzechEp* (11:6), *Phil* (2:1), *LatHar* (2:1), *SarnStat* (2:1).

Pisownia: przed się brać (54), przedsię brać (34), przedsiębrać (1); brać przed się (26), brać przedsię (13).

przedsię ... brać (21) [wyrazem wtrąconym jest: „nie” (18), rzeczownik dopełnienia (2), „nam” (1)]; brać ... przedsię (13) [wyrazem wtrąconym jest: „to” (6), „co” (2), „też” (1), rzeczownik + jedna lub trzy przydawki (4)].

Oba e oraz a jasne [w tym w a 1 r. błędne znakowanie].

inf przedsię brać, brać przedsię (22). ◇ *praes 1 sg* przedsię biorę, biorę przedsię (8), bierzę przedsię (7); biorę *OrzQuin, GórnDworz, CzechRozm, CzechEp* (2); biorę : bierzę *Mącz* (3:7). ◇ *2 sg* przedsię bierzesz (1). ◇ *3 sg* przedsię bierze, bierze przedsię (25). ◇ *1 pl* przedsię bierzemy (2) *Diar, OrzQuin*, przedsię bierzemy (1) *CzechEp*. ◇ *2 pl* przedsie bierzecie (1). ◇ *3 pl* przedsię biorą, biorą przedsię (13). ◇ *praet 1 sg m -m* przedsię brął (5). ◇ *3 sg m* brął przedsię, przedsie brął (4). ◇ *3 pl m pers* przedsię brali, brali przedsię (7). *subst* przedsię brały (1). ◇ *fut 3 pl m pers* będą brać przedsię (1). ◇ *imp 2 sg* bierz przedsię (3). ◇ *1 pl* bierzmy przedsię (2). ◇ *con 2 sg m* byś przedsie brął (1). ◇ *3 sg m* by przedsię brął (2). ◇ *3 pl subst* by przedsie brali (1) *RejPs*. ◇ *impers praes* przedsię sie bierze (1). ◇ *part praes act* przedsię biorąc, biorąc przedsię (19), przedsię biorąc (1); -ąc : -ąc *CzechRozm* (2:1).

Sł stp brak, Cn notuje, Linde XVI(XVIII) i XVIII w. s.v. przedsięwziąć.

1. Zamierzać, zamyślać, postanawiać, dążyć do czegoś; *proponere Mącz, Vulg, Cn; statuere Mącz, JanStat, Cn; destinare, inducere (in) animum Mącz, Cn; cogitare, instituere, intendere Mącz; cernere, discernere Cn [w tym: co (47)]* (52) : racz miły panye obiafnic ciemne a nierozumne ferca naffe aby [...] nic inffego przed fie niebrali iedno fie tego vftawicznie vczyli iakoby cie vbłagac vftawicznie mogli *RejPs* 112; *KromRozm I Ov; KromRozm III E*; Nie bierz przed fie ledá czego/ Bo zła myłl przychodzi s tego. *BielKom* F8v; Multa quidem cogito sed prohibeor occupationibus Wiele rzeczy przed fie biorę ále dla trudnoścy temu dofić vczinić nie mogę. *Mącz* 258c; Intendo, Náciągam/ też mam wolą/ bierzę co przed fie/ baczę/ vdawam fie ná co. *Mącz* 445a, 83b, 96c, 234d, 265c, 311c (10); *Prot* C3v; áby pan moy [...] záchowywał we wřzytkim wřpaniáłość/ nicz máłego/ á podłego przed fie nie biorąc *GórnDworz* li2, G5v; *CzechEp* 136, 178; Wielce ważna rzecz to ieft/ co fie przed się bierze *GórnTroas* 41; *KochFrag* 15; *LatHar* 663.

cum inf (1): A niechęć ábyście wiedzieć nie mieli brácia/ iżem często przed fię brał przybyć do was *WujNT Rom* 1/13.

Ze zdaniem dopełnieniowym [*aby* (1), *jakoby* 'aby' (1)] (2): nic inźzego nie biorą [*Turcy*] przedfię ieno iákoby fię w męłtwie łtárłzym okazał *BielSpr* 52v; *SkarŻyw* 328.

a. *Postanawiać z mocą ustawy, ustanawiać* (5) : *Diar* 87; iż wy thákową Exekucyą iákową przed fię bierzećie/ wżytkę Koronę Polłką z gruntu wywroćicie *OrzRozm* B2v; *Mącz* 413b.

Szereg: »przedsię brać i (ani) stanowić« [*szyk* 1:1] (2): NIgdy to nie będzie dopułczono/ áby Król [...] miał cóżkolwiek przed fię brać y łtánowić/ niepodawłzy tego ku poradźie Pánów Senatorów. *SarnStat* 38 638.

b. *Decydować o czymś* (1) : POpiel wtory od łtryiow łwych [...] ná Monárchią Polłką wybran/ gdzie wżytki łpráwy iego łtryiowie przed fię bráli. *BielKron* 342.

c. *Chcieć przedstawić w tekście, mieć intencje* (21) : Acz to też mamy wyedźyec/ iż oni [*apostołowie*] tego przedfię nyebrałi/ áni tym vmyłlem piłáli/ áby nam włłytkę náukę páńłką/ á drogę zbáwyenną opifáli. *KromRozm II* c4v, d, d2v; Ale ci/ ktorzy teraz ná dwie częłci zakon dzielić poczęłi/ nic tego co pierwłzy przedfię nie biorą *CzechRozm* 99, 129, 160v; rácz W.M. wiedzieć iż trzy tylko rzeczy głównieyłze biorę przedfię/ y ony ná troie ksiáżek dziełę. *CzechEp* *4; łámę obietnicę ktora byłá ná początku v Bogá (iż iey ielzczę nie wypełnił był) [*św. Jan Ewangelista*] bierze przed się *CzechEp* 306, 46, 161, 164, 174, 328; *CzechEpPORz* *3; *KlonŻal* A2v; Day pokoy/ á máłych rzeczy nie bierz przed się. Mow o práwie iákoś mi obiecał wczorá. *GórnRozm* E.

Ze zdaniem dopełnieniowym [*że* (3), *żeby* (1), *jakoby* 'żeby' (1)] (5): Przetom ia też vmysłnie/ w tych rozmowách/ to przed fię brał y ná tymem fię dołyc długo y potrzebnie báwił/ iákobym máłáctwo to łprołne [...] piłmy łwiętymi [...] okazał *CzechRozm* A6v, 130v; Bierze to przedfię I.M. *X(iqdz) K(anonik); fol.* 118. y potym niżey. Ze tego dowiełł chce: iż Bołstwo Páná Chriłtułowe/ ná początku/ łrzedku y końcu Bibliey ielł wyrażone *CzechEp* 179, 111, 166.

Szereg: »przedsię brać abo twierdzić« (1): Tego żaden Żyd báczny rzec nie może/ áby to przedfięwżięćie byłó Agurowe/ ktory ty łłowá nápiłál/ żeby on to przedfiębrał/ ábo twierdzić miał/ że nárułzenie pánieńłtwá biáley głowy/ trudniey ma być poznano niź [...] *CzechRozm* 130v.

2. *Brać za przedmiot przemyśleń; considerare, pensitare* *Mącz* [co] (28) : *MurzHist* G4v; *Diar* 30; Mamy tedy w tákie krotofile vgadzác/ kthore łumnienia náłzego obrázić nie mogą/ byorác przed fię ty przykłady/ bądź to krotofilne álbo żáłobliwe/ ktore łerce náłze zmiękczyć mogą *BielKom nlb* 4; *LubPs* Z6 marg; *BielKron* 356v; Interdixit ne quid mirer malum meum, Nie dał mi tego przedfię niełzczęłcia brác. *Mącz* 87c, 72a, 227d, 288c; Biorę przed fię to co łłyłę/ j równiác to o czym myłłę z tą Dryią y z Quadrem/ łzerłze náyduię być/ á niźliby z temi Figurámi mogłó być równáné *OrzQuin* I, E, Yv; A mowią to łłowá ony przedfię biorác: Ciáło nic nie ielł pożyteczne/ duch ielł ktory ożywia. *CzechRozm* 267, 156v, 231v; A ták ia łift Iákubow opułciwłzy/ Piotrow przed fię biorę *CzechEp* 317, 179, 414.

przedsię brać z czego (5): Czo s thego Płalmu przed fię brać mamy. *LubPs* N6 marg, O5v marg, P3 marg, cc3v marg, cc5v marg.

brać przedsię na co (1): Thy flowka dzyłz byorą przethsya naczełcz y chwałą yey [Maryi] naczyłthfchemu począczyu *PatKaz II* 19.

cum A cum inf (1): venit hoc mihi in mentem te esse hominem divitem, me item hominem esse pauperrimum, Tom ya przed fię brał ciebie być człowieką bogatego/ mnie zaś bårzo vbogiego. *Mącz* 175c.

Ze zdaniem dopełnieniowym (1): Któż wié/ ielli y tego przed fye nie bierze [żona męża będącego w podróży]/ [...] Ze ná świecie rodzą fye takowé żioła/ Których śmák pámięć domu wygląda zgoła *KochPieś* 52.

Szereg: »brać przedsie, rozmyślać« (1): Rozum człowieczy ielt takowy/ im więcéy co bierze przed fye/ im częścicéy co rozmyśla/ tym przełtrzeniéy łobie w ónéy rzeczy czyni *GrzepGeom* B4.

W przén (2) : *GrzepGeom* B4; Zábawki wieku mego/ ty nie śmákowály/ Od tych czálow: y co me myłli przed fię brály. *WisznTr* 10.

3. Uwzględniać, kształtować swoje działania lub myśli według czegoś [co] (24) : *LibLeg* 11/139; nie chcąc fye im pothym częłtym odmawianim vprzykrzyć/ biorąc też przed fye powinowáctwo Krzełciánłkie/ [...] Nápiłalem krotko ten Porządek Sądow Mieyłkich *GroicPorz* A3v; *BibRadz* *5; *Mącz* 234d; *OrzQuin* F4 [2 r.]; A żaden rzec nie może Pánu śwemu/ przecz on tak rownie káždemu/ w tey winnicy swoiey práciucemu/ iednáką zapłátę zołtawowác raczy/ nic przed fię nie biorąc/ ni zacności łtanow/ áni też czálow/ chociaż ktho przedzey/ ábo chociaż połledzey vda fie do tey łwiętey winnice Pána łwoiego *RejPos* 58v, 130v, 198; Tácić Bifkupowie Święci/ którzy [...] rołłądzáli obłędliwóści od prawdy: tłumili Kácérze: byli od włzelákiey prózney chwały [...] od włzelákiey boiáźni ludzkiey prózni: nic przedsię niebráli/ iedno tylo pána Bogá *BiałKat* 36; *HistLan* C4v; *CzechRozm* 237; *ActReg* 135; Nie pámiętay ná grzechy młodości moiey/ y niewiádomóści moich/ nie rácz brác przed fię. *LatHar* 644; Máiac pewną nádzieię, że biorąc przed się nie tak moie przedsięwzięćie, co iest rzecz mnieyłza, iáko potrzebę Rzeczypółpolitéy vważaiąc, tę pracą moie będą W.M. mieć nietylko v siebie záłeconą, ále [...] *SarnStat* 848.

Ze zdaniem dopełnieniowym [iż, że (4), jako 'że' (1)] (5): ktorzy piłáli Sáłkie^{mv} kłiążęćiu/ áby dał z dobrą wolą w wiązanie w łwoie kráiny według woli Cefárłkiey biorąc tho przed fię iákoná tym będzie bårzo łzkodowál/ gdy połtronny nieprzyaciel głodny wnidzie do nich *BielKron* 227v; áni by fie drugi rozumiał mieć cáley władzey [...]/ ielliby miał powinien być połłuzzeńłtwo/ cnocie/ [...] biorąc to przed fię/ iż ten ktho podlega czemu/ iuż nie ielt zupełnym pánem. *GórnDworz* Ee5; *MycPrz* II A2; *WierKróć* Bv; *SkarJedn* 174.

W przeciwstawieniach: »przedsię brać ... nie baczyć (a. baczyć nie chcieć) (2), odkłádać« (3): Tak to przychodzi ná ty ktorzy máłą winę biorą przed fię/ á wielkiey nie baczą od łłuzebnikow łtarych. *BielKron* 162v; że to mogł Bog vczynić: [...] odkłádaiac w tey mierze łpráwiedliwóść łwoie ná łtronę: á biorąc przedsię łámo miłofierdzie *CzechEp* 218v; *KochTr* 24.

Szereg: »przedsię brać ani w wadze mieć« (1): A co fię tknie tych piłm ktore ápokrifá zową/ [...] tych my też przedsię nie bierzemy: áni ich w takiey wadze iáko inłze mamy *CzechEp* 215.

4. Twierdzić, być zdania [co] (5) :

przedsię brać jak (1): Ita mihi persuadebo, Ták to przed fię bierzę/ ták otym dzierzę/ zá to mam. *Mącz* 424c.

cum inf (1): Istud mihi succurrebat grave esse me iudicio patris accusari, Tom przed fie brał/ álbo tom bacził dobrze ciężko być/ od oycá być winowan. *Mącz* 75a.

Ze zdaniem dopełnieniowym [iż(e) (2), żeby 'że'] (3): Y wyele infłych [...] dowodow/ ták wyęc podczás gdy łobyę siedząc około kuphlá podleyą/ przywodzą/ s ktorych drudzy rozumieyąc to yuż być rzecz pewną/ byerzą to przed fię/ á nye obawyáją fie tego theż ćwyerdzić/ żeby lepyey było ná rzemyęflo dác lyna/ niż ná náuki. *GliczKsiąż* G7; bo tho przed fie biorę/ iż dużá/ v ktorey iest wola człowiecza w ręku/ bárzo hołduie [...] śmyśłom *GórnDworz* Mm3v; *CzechEp* *3v.

Szereg: »przedsie brać albo baczyć« (1): *Mącz* 75a *cf cum inf*.

5. *Chcieć [aby] (1)*: Ale drugi [...] ćifnie fie do tego bez wżzego rozmyśłu mieyfczá [tj. do wysokiego stanowiska] [...]. Nic infzego przed fię nie biorąc/ [...] iedno tylko áby go miłościwym pánem zwano *RejZwierc* 41.

6. *Czynić, przystępować do działania; postępować jakoś [w tym: co (17)] (18)*: *RejKup* T; iż kto kołcyoła nyefłucha/ á co inego przedfyę byerze/ niż co kołcyoł vczy á każe/ ma być myąn zá [...] odrzuconego człowyeká *KromRozm III* F4; (*nagł*) *Sors* przydzie s kołtkámi. (-) Iuſtinie chciey to przedfię brác/ Náucz fie ty odemnię grác *BielKom* Fv; Dobry Sędzia ma też y ná to fie oględác/ áby czáfu ładow łwych odpráwowania infzych łpraw przedfię nie brał *Phil* L3, L4; Bo mię ná cóś infzego Pállás obrociłá/ Y żadney przed fię rzeczy brác nie dopuściłá. *WitosłLut* A2.

cum inf (1): Wiemy to iednák/ iż vczeni ludzie nigdy śnadź przed fię nie biorą chwalić/ iedno/ ofoby wielkiego záwołánia *GórnDworz* G8v.

Tworzy połączenia o znaczeniu czasownikowym precyzowanym przez wyraz dopełnienia [np. staranie przedsię brać = starać się] (6): jakoby się tą wymowką, którą teraz przed się brać raczycie, żaden był zbraniać nie mógł *Diar* 28; nie náłzey to głowy/ Przedfię nam brác tákowe rozmowy *BielKom* F3v; GDyż tho przednyeyłfe łtáránye w wychowányu dzyatek rodzicowie przed fię brác máyą/ áby [...] *GliczKsiąż* E7v; Nie bierzmy nabożeńłtwá tákowego przed się/ ábychmy ludzie zmárłe chwálić mieli. *WujJudConf* 59v; *CzechRozm* 185v; *ModrzBaz* 9v.

W połączeniu z rzeczownikiem określającym przysłówkowo sposób postępowania (1): S Tákowych tedy łzkodliwych obyczáiw y przymiotow/ ma káždy bácźny człowiek brác przed fię pomierność [tj. postępować pomiernie] *Phil* M.

W połączeniu z rzeczownikiem i jego przydawką określającą przysłówkowo sposób postępowania (4): *RejJóz* K6v; Acz potym był [*cesarz Adrian*] od bogow rychłó s świátá wzyęty/ Skoro począł brác przed fię żywot práwie święty. *Paprpán* Gg4; A ktorzi fię w to wdádzą/ widzimy że połpolicie nikczemnieią/ á ledwie kiedy iákie potrzebne ábo pożyteczne myśli przed fię biorą [*vixque ulla sobria cogitatione praeditos esse*]. *ModrzBaz* 51; *LatHar* 359.

W przeciwstawieniu: »brać przedsię ... opuścić« (1): Iuż bierz przed fię dobrą myśł a opułć žalobę *RejJóz* K6v.

W charakterystycznych połączeniach: przedsię brać mńimanie, rozmowy, staranie, wymowkę, występęk; pomierność, upor; [jakie] myśli (2), [jakie] przemyśły, [jaki] żywot.

Cf **PRZEDSIĘ BIORĄC**

KW, (ALKa)